

Milan Majtán

Naše priezviská

Bratislava: Veda, vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied v Bratislave i Jazykovedný ústav Ľudovita Štúra SAV, 2018., 196 str.

Riječ je o drugome izdanju popularno-znanstvene knjige Milana Majtána (1934. – 2018.), cijenjenoga slovačkog onomastičara, dijalektologa i povjesničara slovačkoga jezika. Knjigu su recenzirali ugledni slovački onomastičari starijega i srednjega naraštaja Pavol Žigo i Iveta Valentová.

U hrvatskome je jezikoslovlju Milan Majtán osobito cijenjen i poznat po svojemu rječniku *Meno pre naše dieťa* (1983., 1985., 1993.) i *Vyberte si meno pre svoje dieťa* (1998.) (u suautorstvu s M. Považajem).

Znanstvenu je karijeru počeo na dijalektološkome odjelu u Institutu za jezik Ľ. Štúra SAV na projektu Atlas slovačkoga jezika. Bio je veoma vrijedan znanstvenik i plodan autor. Napisao je studiju o slovačkoj toponimiji *Onymické systémy*, sudjelovao je u arhivskome istraživanju, pripremnome radu i izradi koncepcije sedmosveščanoga povijesnog rječnika slovačkoga jezika (1991. – 2008.) te je suautor publikacije u kojoj se predstavlja koncepcija povijesnoga rječnika. Premda se M. Majtán uglavnom fokusirao na toponomastiku, postavio je temelje ili pridonio razvoju svih onomastičkih disciplina. Aktivno je sudjelovao u pripremi Slavenskoga onomastičkog atlasa i suautor je djela o strukturnim tipovima slavenskih imena naselja *Slawischer onomastischer Atlas. Die Strukturtypen der Slawischen Ortsnamen* (1988.). Monografiju Milana Majtána i Kazimierza Rymuta *Hydronimia dorzecza Orawa* iz 1985. struka je ocijenila kao metodološki uzoran model za sustavno istraživanje slovačke hidronimije. Na području antroponomastike usredotočio se na istraživanje podrijetla i razvoja sustava osobnih imena i prezimena u Slovačkoj te se angažirao u popularizaciji rezultata svojih istraživanja. Bavio se i zoonimijom, urbanomimijom, krematonimijom, literarnom onomastikom te onomastičkim teorijskim, terminološkim i metodološkim temama.

Knjiga Milana Majtána *Naše priezviská* sadržava sljedeća poglavlja: *Na úvod* (str. 5), *Vzník a používanie priezvisk* (str. 6–10), *Motivácia a jazyková výstavba priezvisk* (str. 11–50), *Príbehy a súvislosti priezvisk* (str. 51–112), *Z turzovských priezvisk* (str. 113–126), *Priezviská a genealógia* (str. 127–140), *Bibliografia* (str. 141–146) i *Index / Abecedný slovník* (str. 147–194).

U prvome poglavlju autor piše o vremenu nastanka slovačkih prezimena. Prezimena su se pojavila i počela oblikovati u srednjemu vijeku. U kršćanskome velikomoravskom razdoblju ljudi su se u latinskim dokumentima bilježili samo jednim imenom. Od 13. stoljeća način imenovanja počeo se mijenjati. Češće se uz ime

osobe počelo pisati ime oca ili drugoga rođaka. Petnaesto je stoljeće bilo prijelomno. Tada su u jednome dokumentu iz Žiline mještani zapisani osobnim imenima i pridjevima. Od 16., a osobito od 18. stoljeća, može se govoriti o prezimenima. Sadašnji način imenovanja osoba ustabilio se u 17. i 18. stoljeću, a službeno je kodificiran u doba jozefinskih reformi potkraj 18. stoljeća.

Slovačka prezimena odražavaju složene društvene i kulturne utjecaje u doba svojega nastanka. Primjerice, u mnogim se prezimenima odražava novije doseljavanje Hrvata na zapad zemlje te Poljaka na sjever. U sjeverne dijelove istočne Slovačke doselili su se Ukrajinci i Rusini, što se također odrazilo u prezimenima. Svakako su na prezimenski sustav utjecale i husitske ekspedicije, osmanlijski napadi na središnju i zapadnu Slovačku, osmanlijska imanja u nekim južnijim krajevima i dr. Usto je na razvoj prezimena utjecao i proces reformacije te protureformacije, a važnost je imalo i buđenje narodne svijesti.

Što se tiče širenja i frekventnosti prezimena, valja reći da u Slovačkoj Republici živi više od 5 405 000 stanovnika u 1 912 000 kućanstava te postoji gotovo 200 000 prezimena. Najčešća prezimena motivirana osobnim imenima jesu *Baláz* (8351 obitelj) i *Lukáč* (6010 obitelji). Među prezimenima nastalima prema nazivima zanimanja najčešće je *Kováč* (20 220 obitelji), a slijede *Varga* (11 699 obitelji), *Szabó* (8798 obitelji) i *Molnár* (6720 obitelji). Među etnonimskim prezimenima najviše je obitelji s prezimenima *Horvát* (16 797 obitelji) i *Polák* (7661 obitelj).

U poglavlju o motivaciji i jezičnoj izgradnji prezimena saznajemo da je vjerojatno najviše prezimena u kršćanskome okruženju nastalo iz različitih oblika osobnih imena svetačkoga podrijetla. U Slovačkoj je najviše takvih prezimena motivirano imenima *Ján*, *Juraj*, *Jakuh*, *Andrej/Ondrej*, *Martin*, *Matej* i *Matúš*, *Michal*, *Peter*, *Pavol*, *Gregor* i *Mikuláš*.

Analizirajući tu motivacijsku skupinu prezimena, Majtán donosi i podjelu prezimena prema sufiksima, među kojima su, na primjer, *-in*, *-ič*, *-ak/-iak*, *-ov*, *-as*, *-ica* itd.

Što se tiče prezimena prema zanimanjima, saznajemo da su prezime *Lančarič* donijeli Hrvati u 16. stoljeću. Među prezimenima nastalima prema rodbinskim odnosima najviše je onih motiviranih riječju *baba*: *Babka*, *Babáč*, *Babo* itd. Broj prezimena prema društvenoj funkciji nije osobito velik, a spomenut ćemo samo prezimena *Špan* i *Zeman* (< *zeman* 'ratnik').

Prezimena motivirana podrijetlom prvih nositelja mogla su nastati od etnika, od pridjevaka oblikovanih iz imena naselja (prezimena na *-ský*, *-(c)ký*, npr. *Devínsky*), od imena stanovnika pokrajina te od etnonima, npr. *Bosniak*, *Čech*, *Grék*, *Charvát*, *Chorvát*, *Mađar* itd. Velik je broj prezimena nadimačkoga postanja, tj. onih koja su motivirana svojstvima svojih prvih nositelja, npr. *Biely*, *Čierny*, *Hladký*, *Hrubý*, *Milý*, *Mudrý*.

U poglavlju *Príbehy a súvislosti priezvisk* autor tumači veći broj prezimena navodeći njihove prve nositelje, zanimljivosti vezane uz njih, vrijeme i mjesto pojave tih prezimena, broj obitelji koje ih nose. Saznajemo da je, primjerice, prezime *Majtán* nastalo prema starome narodnom pretkršćanskom imenu *Mojtech*, a prezime *Masarik* u vezi je s imenicom *meso* i znači ‘mesar’.

U poglavlju *Z turzovských priezvisk* u kratkoj formi M. Majtán donosi temeljne podatke o 142 prezimena iz grada Turzovke u sjeverozapadnoj Slovačkoj, blizu granice s Češkom. Tumači čime je prezime motivirano, gdje se prostire i koliko ga obitelji nosi.

Posljednje je poglavlje *Priezviská a genealógia*, u kojemu na primjeru osam obitelji opisuje metodu izrade obiteljskoga stabla.

Slijedi *Bibliografia* s 26 bibliografskih jedinica samoga autora o osobnim imenima i prezimenima te *Bibliografia ďalších onomastických monografií a slovníkov o osobných menách a o priezviskách* u kojoj navodi 31 rječnik ili monografiju na nekome od slavenskih jezika te njemačkome i mađarskome.

Na kraju je knjige *Index / Abecedný slovník* u kojemu se navode prezimena obrađena u ovoj publikaciji i stranica na kojoj su obrađena. Riječ je otprilike o 5440 prezimena.

Znanstveni put i angažman svestranoga onomastičara i plodnoga autora Milana Majtána donekle je usporediv sa znanstvenom aktivnošću akademika Petra Šimunovića. Naravno, postoje razlike jer su se bavili temama koje je trebalo obraditi u njihovim znanstvenim sredinama, no velika je sličnost u tome što su obojica nastojala dati svoj doprinos svim onomastičkim poddisciplinama te su pokušali popuniti i mnogobrojne onomastičke „rupe” na teorijskome i terminološkome planu. Obojica su postavila široke i čvrste temelje mlađim naraštajima onomastičara za nastavak rada na tim područjima. Usto su obojica nastojala svoje znanstvene rezultate približiti najširem čitateljstvu pišući popularno-znanstvene članke i knjige. Obojica su procijenila da će se do širega čitateljstva najlakše probiti tumačeći prezimena kao svjedoke složenih povijesnih okolnosti prožetih različitim jezičnim i kulturnim utjecajima te kao selilačke spomenike koji kazuju mnogo o starim odnosima i vezama. Zbog takva karaktera prezimena neizostavno je da Majtán u svojoj knjizi piše o prezimenima hrvatskoga podrijetla te o prezimenu *Horvát* kao o najčešćemu prezimenu etnonimskoga postanja.

Onomastičari koji su otišli, kao što su Majtán i Šimunović, zaorali su duboke i, pokazalo se, plodne onomastičke brazde. Na mlađim je naraštajima znanstvenika da od njih uče te nastave orati po tim brazdama, ali i stvarati nove, kojima će obilježiti svoje znanstveno razdoblje i pridonijeti stjecanju novih spoznaja korisnih ne samo za onomastiku već za društvo u cjelini.

Ankica Čilaš Šimpraga

